

CENTENARI DE LA MORT DEL POETA

Un vigor excepcional

ISIDOR CÒNSUL

>>>

“Vaig suggerir el nom de vostè al senyor Cruzet per a un volum de la Selecta: una antologia poètica dels primers cinquanta anys del segle. Podria encarregar-se'n vostè i ho faria admirablement”. No em consta que Garcés es penedís mai d'haver fet aquest pas. Ni ell ni l'editor no van intervenir en l'elaboració de l'obra. Els problemes amb la censura, greus, i amb la crítica no els van portar tampoc a fer-me cap retret. Era l'aire del temps. No em puc estar de revelar un altre fet esmentat a la mateixa carta, malgrat que no vingui prou a tomb. Garcés escrivia a continuació: “Per altra banda, el Sr. Cruzet ha vist una carta de Josep Pla dirigida al senyor Nogués [el poeta Cèsar Nogués] en la qual es parla d'una antologia de contes que vostè prepara” (cosa que jo feia pel meu compte) i afegia que també podria anar a la Selecta. Al cap de poc m'arribaven, via Cèsar Nogués, unes galerades de *Coses vistes* que Pla havia encarregat a cuita-corrents, que m'enviessin. Viure i veure, per dir-ho com Tisner.

Sí que vaig comentar amb

Retrat de Verdaguer

Garcés, però, que la meua antologia començava amb Verdaguer. M'aprofitava del fet que el llibre *Aires del Montseny*, magnífic, havia aparegut l'any 1901. El primer capítol es titula *Verdaguer, encara* i comprèn, a més de la introducció crítica i biogràfica, tres poemes, un d'ells, cabdal, *Records i somnis*. Garcés hi va estar d'acord, tot i que la Selecta ja havia publicat l'antologia de Rafael Tasis, de Lluïa Verdaguer. Tots dos poetes, Verdaguer i Garcés són prosistes eminents. Tots dos, d'altra banda, han tingut per a la seva obra poètica una excel·lent relació amb la música. Relacionar-los en aquest doble centenari no em sembla cap quimera. Garcés, com registra Albert Manent, havia après de petit versos de Verdaguer de memòria. Al *Quadern de la Selva* (1948-1949) centra el seu *Record de Colip* en uns versos, els darrers, de *L'emigrant*: un pes el primer vers, diu Garcés, un sospir el segon. El poeta tenia la felicitat de melangia i la melangia de felicitat, com el pes de la mort i el sospir de la vida.

ASSAIG

Jacint Verdaguer, *En defensa pròpia*. Edició de Narcís Garolera. Tusquets. Barcelona, 2002.

La tardor de 1895, Jacint Verdaguer va publicar els tres llibres que, d'una manera més clara, reflecteixen l'abast enorme de la seva tragèdia personal. Amb pocs dies de diferència i publicats per l'Avenç, sortiren el poema *Sant Francesc* i l'opuscle *Mosén Jacinto Verdaguer en defensa pròpia*. Aquest fulletó recollia, en versió original i traducció castellana, els articles *Un sacerdot calumniat*, primera sèrie d'*En defensa pròpia*, que havia publicat aquell estiu, a *La Publicidad*, entre el 6 d'agost i l'1 de setembre, després del comunicat que sortí el 17 de juny a *El Noticiero Universal*. Dos mesos més tard, durant la primera quinzena de desembre, però amb data editorial de 1896, Verdaguer publicà *Flors del Calvari*. La sortida dels tres llibres en un període tan curt demostrava, d'una banda, el bon moment creatiu pel qual passava Verdaguer i, de l'altra, fins a quin punt les circumstàncies biogràfiques havien incidit en l'evolució de l'obra: un vigorós gir endins que accentuava el lirisme d'una literatura del jo que ja havia apuntat en el dietari espiritual *Roser de tot l'any*, publicat el 1894.

EL MARC BIOGRÀFIC

Els biògrafs de Verdaguer acostumen a acceptar que qualsevol explicació del tram més virulent, complex i dramàtic de la vida de Verdaguer té el seu punt d'origen l'any 1886, en la crisi espiritual del sacerdot en retornar del viatge a Terra Santa. Tot d'una començà a jutjar amb severitat la pròpia trajectòria vital i els neguits de perfecció el van dur a lliurar-se al confessional i a sovintejar sessions exorcistes. La pràctica de la confessió el féu topar amb la misèria que planava sobre Barcelona i a convèncer-se, segons la seva perspectiva, que el remei més eficaç era la caritat. Passà a ocupar-se del càrrec d'almoïner a Casa López amb un zel que no havia manifestat abans i els exorcismes, de torna, li van resoldre, d'una manera molt ingènua però eficaç, els problemes que l'angoixaven: tot es reduïa a la presència del maligne a la terra i a la lluita de sempre entre el bé i el mal. Endut pel mateix esperit i fiant-se en excés de la providència divina, Verdaguer s'arribà en una aventura econò-

Fotografiat per Cruzet

mica molt imprudent com fou la compra d'una capella i una finca a Vallcarca que havien sortit a subhasta el 1892. Fins llavors, Mossèn Cinto era un capellà sense fortuna personal però amb una situació folgada a qui la quixotada pietosa carregà de deutes.

OBLIGAT A DESCANSAR

Tots aquests enrenous no passaven pas de puntetes per Casa López i el poeta va deixar aviat de ser el sacerdot discret i llorejat que prestigiava la família, fins al punt que decidiren treure-se'l de sobre. La roda es posà en moviment, la jerarquia episcopal trobà l'alternativa d'obligar-lo a descansar i el pobre sacerdot trià el santuari de la Gleba, on, d'entrada, el temps li passà volant fins que no arribaren els primers problemes amb els creditors. Ni Morgades ni Claudi López van mostrar gaire interès a pagar els deutes, tot i que Verdaguer oferí la finca al marquès perquè la hi comprés. En realitat, sembla que ho volien resoldre a la seva manera i optaren per l'estratègia d'anar pagant amb comptagotes per aturar les accions judicials. Els arguments del bisbe, a més, raonaven que Verdaguer continuava endeutant-se per culpa del parasitisme de la família Duran.

L'abril de 1895, amb motiu d'una carta de Simona Aparicio, antiga serventa de les Duran, on demanava perdó a Mossèn Cinto per una calúmia de mesos enrere, el poeta va pensar que s'obria una porta de solució per al seu cas i viatjà a Madrid a veure Claudi López, però només va rebre cares llargues i ambigüitat. Retornat a Barcelona, va prendre la decisió de no moure's de la ciutat i els fets s'acabaren de complicar: Morgades li manà de tornar a Vic però Verdaguer s'hi negà adduint que, per pagar els

Fotografiat per Ginestà

deutes, només li quedava el conreu de les lletres, i era a Barcelona on tenia els editors. Són els dies que Verdaguer s'adona que és seguit pel carrer i quan la policia es presenta dues vegades a la dispensa on viu per detenir-lo. El procés s'accelera: el 17 de juny, escriu el comunicat al director d'*El Noticiero Universal* i, en una fluida correspondència amb Morgades, deixa clara la seva voluntat de resistir, de cremar les naus per evitar qualsevol retorn i una evident disposició a moure l'escàndol que calgui fent públic el setge a què se'l sotmet. El 10 de juliol escriu una lletra ferotge a Jaume Collell acusant-lo de fals, hipòcrita i traïdor, i el 23 rep els quatre representants del tribunal eclesiàstic de Vic que li fan saber que ha estat suspès de llicències *in divinis*. El 6 d'agost, a *La Publicidad*, Verdaguer posa a l'abast dels lectors els termes del seu problema i fa esclatar l'escàndol amb els articles de la primera tongada d'*En defensa pròpia*: una magistral lliçó de llenguatge periodístic que deixava a la menuda els contorns d'una història intensament dramàtica.

DUES TONGADES D'ARTICLES

La primera sèrie d'articles va sorprendre tothom i va mostrar la serenitat –també l'íntima indignació– d'un caràcter ferreny que es rebel·lava. No semblava pas aquell sacerdot humil, generós i cèdul que tothom coneixia. El conjunt dels textos que conformen *En defensa pròpia* es publicaren en dues tongades perquè el poeta n'aturà la primera tramesa així que se li va prometre que li serien retornades les llicències de dir missa. Però dos anys més tard la suspensió continuava i, el 5 d'agost del 1897, endegà els

de la segona tanda, *Un sacerdot perseguit*, que va anar sortint fins al 21 de novembre. Aquesta segona sèrie era més estructurada i contundent que la primera, i hi explicava el setge de fam i misèria a què era sotmès. Finalment, la intervenció dels agustins de l'Escorial i del nunci Cretoni, així com la mort de la vídua Duran, facilitaren la solució del conflicte i Verdaguer fou rehabilitat el febrer del 1898.

NOTA SOBRE L'EDICIÓ

L'edició que presenta Narcís Garolera s'enriqueix amb l'oportunitat de tres apèndixs, el primer dels quals, que és sens dubte el més important, el conformen sis textos en un estadi desigual de redacció que Verdaguer preparava per a una eventual continuació de la segona sèrie d'*En defensa pròpia*. No foren mai publicats perquè, en el procés de negociació que va solucionar el problema, la condició *sine quan non* era posar fi a la publicació dels escrits. Cal fer notar, com avisa Garolera, que un d'aquests textos, *Pecat original / Una concausa*, que és el més elaborat de tots, no ho és, d'inèdit, perquè Ricard Torrents el va donar a conèixer fa més de deu anys. M'ha sobtat, però, que Garolera apunti que Ricard Torrents en va fer una “transcripció poc acurada” [sic]. Les he llegides totes dues en paral·lel (la versió de Torrents aparegué a *Anuari Verdaguer, 1991*) i hi he observat, és cert, algunes diferències que afecten lliçons de la transcripció i de la puntuació. Se'm fa difícil, de tota manera, poder avaluar els mèrits d'una i altra edició perquè la transcripció de Torrents manté el text en l'ortografia de Verdaguer, mentre el de Garolera la normalitza. La comparació tampoc no m'ha resolt els dubtes de qui té raó, atès que he comptat diversos errors ortogràfics en l'edició de l'article per part de Garolera: *circumstàncies* [sic] fins a tres vegades i un *que* relatiu tònic sense l'accent. Pel que fa a la resta, tot i algunes imprecisions i errades en el pròleg, voldria assenyalar que aquesta edició d'*En defensa pròpia* m'ha semblat prou correcta, en termes generals. I, sobretot, un motiu excel·lent per començar a festivar amb dignitat el centenari de Verdaguer. Una edició oportuna, d'altra banda, per la possibilitat de transitar, qui no la conegui, una de les proses més vigoroses de la literatura catalana. Com assenyala Joan Maragall, parlant d'un dels llibres que publicà Verdaguer la tardor del 1895, és la mostra d'una literatura de vigor excepcional.